

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΟΦΟΡΟΣ

Το μακρύ ταξίδι του Καραβάτσο

Περιπέτεια στη Θράκη

ΚΕΔΡΟΣ

Κώστας Στοφόρος: *Το μακρύ ταξίδι του Καραβάτζο*

ISBN 978-960-04-5291-4

Υπεύθυνη Τμήματος Επιμέλειας-Διόρθωσης: Μαρία Σπανάκη
Επιμέλεια-Διόρθωση: Παναγιώτα Κασβίκη
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη

© Κώστας Στοφόρος, 2022

© Εκδόσεις Κέδρος, Α.Ε., 2022

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.

Γ. Γενναδίου 3

Αθήνα 106 78

τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655

www.kedros.gr • www.facebook.com/kedros.gr

e-mail: books@kedros.gr

*Πουλάκι, πόθεν έρχεσαι, πουλάκι μ', αποκρίσου,
μην είδες και μην άκουσες για την κυρα-Δομνίτσα,
την όμορφη, τη δυνατή, την αρχικαπετάνα,
που 'χει καράβι ατίμητο και πρώτο μέσ' στα πρώτα,
καράβι γοργοτάξιδο, καράβι τιμημένο,
καράβι που πολέμησε στις Ίμπρος το μπουγάζι;*

«Δόμνα Βισβίτζη, η Θρακιώτισσα», δημοτικό

*Εκείνος ο γέροντας δε θέλει
να μας διηγηθεί την ιστορία του
κρατά το στόμα του σφραγιστό
σφραγιστό*

*Παρακαλώ, παρακαλώ πολύ
δεν κάναμε τόσο δρόμο για το τίποτα
ένα παραμύθι τουλάχιστον, ένα μόνο...*

Ida Travi, «Εκείνος ο γέροντας», *Οι καλύτερές μου φλέβες*, μτφ.
Ευαγγελία Πολύμου, εκδόσεις 24 Γράμματα 2020

Συρακούσες, άνοιξη 1608

Ο ηλικιωμένος άντρας, κομψός μέσα στα ακριβά του ενδύματα, περπατούσε βιαστικά στον δρόμο που οδηγούσε από το Κάστρο Μανιάτσε προς την Πιάτσα Ντουόμο. Παρά την ηλικία του, ήταν ευθυτενής και βάδιζε με τέτοια αποφασιστικότητα μέσα στο λαμπερό απόγευμα, ώστε οι άνθρωποι που συναντούσε στον δρόμο του παραμέριζαν ενστικτωδώς για να περάσει. Με την ίδια ορμητικότητα διάβηκε το κατώφλι της εκκλησίας της Αγίας Λουκίας. Τα βήματά του μέσα στον ναό αντήχησαν βαριά και μάλλον απειλητικά.

Ο άντρας που στεκόταν μπροστά στον μεγάλο πίνακα με την ταφή της αγίας Λουκίας τράβηξε από το έργο το χέρι του που κρατούσε το πινέλο. Πάντα δούλευε πάνω στον μουσαμά χωρίς προσχέδια και συνήθιζε να διορθώνει ακόμη και το τελευταίο λεπτό τις δημιουργίες του. Τη στιγμή εκείνη πρόσθετε με προσοχή μια λεπτομέρεια στο μπράτσο του ενός από τους δύο άντρες που έσκαβαν τον τάφο της αγίας. Το ιερό της λείψανο κειτόταν στο χώμα, περιτριγυρισμένο από ένα πλήθος ανθρώπων, υπό το βλέμμα κάποιου επισκόπου που το ευλογούσε.

Ο ζωγράφος ακούμπησε το πινέλο στην άκρη και έστρεψε ενοχλημένος το βλέμμα στον άντρα που είχε ταράξει τη γαλήνη του. Ήταν – ως συνήθως – έτοιμος για καβγά, παρότι στο παρελθόν του είχε στοιχίσει ακριβά η παραφορά του.

Όχι πως ο ηλικιωμένος άντρας πήγαινε πίσω, όμως εκείνος κατάφερνε να ελέγχει τα νεύρα του, τις περισσότερες φορές τουλάχιστον. Εκείνη τη μέρα, πάντως, το ύφος του μαρτυρούσε πως δεν ερχόταν για καβγά.

«Τι συμβαίνει;» μούγκρισε μέσα από τα δόντια του ο ζωγράφος.

Αν τους παρατηρούσε κανείς, θα πίστευε πως είχαν την ίδια ηλικία. Και όμως, ο ζωγράφος ήταν ακριβώς σαράντα χρόνια νεότερος από τον ηλικιωμένο άντρα. Μόλις στα τριάντα πέντε του χρόνια και έμοιαζε ήδη γέρος...

Μια ηλιαχτίδα φώτισε το πρόσωπο του ηλικιωμένου και ο ζωγράφος, με την εκπληκτική του οπτική μνήμη, θυμήθηκε αμέσως ποιος ήταν και προτίμησε να σωπάσει: Ο Πέτρος Λάντζας, ο ξακουστός πειρατής και κουρσάρος, με το αλύγιστο πείσμα και το σπάνιο θάρρος. Ακόμη και βασιλιάδες ζητούσαν τη βοήθειά του. Ας είχε φυλακιστεί κάμποσες φορές, κατάφερνε πάντοτε να δραπετεύει. Η φήμη του είχε απλωθεί από τη Νάπολη και τη Ρώμη μέχρι το Οτράντο και τις Συρακούσες. Ο ζωγράφος τον είχε δει από μακριά κάποτε στη Ρώμη. Είχαν περάσει καμιά δεκαπενταριά χρόνια από τότε, που έμοιαζαν αιώνες.

Από τη μεριά του, ο Λάντζας περιεργαζόταν τον άντρα με τα πινέλα και τις μπογιές απέναντί του. Τον Μικελάντζελο Μεριζί, που ήταν γνωστός ως Καραβάτζο. Δεν έμοιαζε καθό-

λου με ζωγράφο: Αγριωπό πρόσωπο με ουλές, ατίθασα γένια, βλέμμα που σκοτώνει. Τέτοια πρόσωπα ο Λάντζας είχε συναντήσει δεκάδες στη ζωή του. Μόνο που εκείνοι ήταν πειρατές.

«Τι ξέρεις για τον άγιο Εύπλου;» τον ρώτησε κοφτά, χωρίς προλόγους και εισαγωγές.

«Ποιον;» είπε ο ζωγράφος απορημένα.

«Τον άγιο Εύπλου. Εσείς οι καθολικοί τον έχετε κάνει Έουπλους. Όλα τα αλλάζετε οι αιρετικοί!»

Ο ζωγράφος δεν είχε καμία όρεξη να πιάσει θρησκευτική συζήτηση. Άλλωστε, αν και οι περισσότεροι πίνακές του είχαν θρησκευτικά θέματα, ο ίδιος δεν διατηρούσε ιδιαίτερες σχέσεις με την Εκκλησία, πέραν των παραγγελιών που εκτελούσε πρόθυμα. Τους είχε δει άλλωστε τους παπάδες τι υποκριτές ήταν. Ειδικά εκείνους στη Μάλτα, απ' όπου είχε φύγει κακήν κακώς, δραπετεύοντας από τη φυλακή...

«Κάτι έχω ακούσει. Από την Κατάνια δεν ήταν;»

«Ναι, Έλληνας της Κατάνια, και τώρα είναι πολιούχος της μαζί με την αγία Άγκαθα. Ήταν ένας άφοβος νεαρός και σίγουρος για την πίστη του. Λένε πως παρουσιάστηκε μόνος του μπροστά στον διοικητή Καλβισιανό, που είχε διορίσει ο μεγάλος διώκτης των χριστιανών, ο αυτοκράτορας Διοκλητιανός. Ο Εύπλος δήλωσε με γενναιότητα την πίστη του και άρχισε να διαβάξει από τα Ευαγγέλια. Το παράξενο είναι πως ο διοικητής τον άφησε ελεύθερο... Για τρεις μήνες δεν τον είχε ενοχλήσει καθόλου, ώσπου τον ξανακάλεσε για να μάθει μήπως είχε αλλάξει γνώμη. Του ζήτησε να θυσιάσει

στα είδωλα, και όταν ο άγιος αρνήθηκε, ο διοικητής τον υπέβαλε σε βασανιστήρια».

«Εμένα τι με νοιάζουν όλα αυτά;» διέκοψε με θράσος ο ζωγράφος τον Λάντζα.

«Μπορεί να μη σε νοιάζουν αυτά που λέω, όμως είμαι σίγουρος πως σε νοιάζουν αυτά που θα σου δώσω!»

Έχωσε το χέρι μέσα από τη ζώνη του και τράβηξε ένα πουγκί, που το πέταξε στον ζωγράφο. Εκείνος το άφησε να πέσει με θόρυβο στο πάτωμα.

«Τι έγινε; Δεν σε ενδιαφέρει το χρυσάφι;» απόρησε ο Λάντζας. «Εγώ άλλα έχω ακούσει για σένα... Αυτό το πουγκί είναι μόνο η προκαταβολή. Θα πάρεις άλλα δύο μόλις τελειώσεις το έργο. Έχω δει στη Ρώμη το “Μαρτύριο του Αγίου Ματθαίου”. Θέλω να μου φτιάξεις έναν τέτοιο πίνακα με το μαρτύριο του αγίου Εύπλου».

Ο ζωγράφος έσκυψε, πήρε το πουγκί, το άνοιξε, υπολόγισε πρόχειρα την αξία και στράφηκε στον Λάντζα:

«Θέλω άλλα τρία πουγκιά σαν κι αυτό».

«Θα τα έχεις. Όμως θέλω το έργο σε επτά μέρες από τώρα. Φεύγω για την Κωνσταντινούπολη και θέλω να το πάρω μαζί μου».

«Δώρο στον σουλτάνο; Αν είσαι τόσο βιαστικός, θα σου κοστίσει λίγο παραπάνω».

«Μην παίζεις με την υπομονή μου!»

«Καλά... Τι θα έλεγες όμως, αν μείνεις ευχαριστημένος από τη δουλειά μου, να μου δώσεις το μαχαίρι που βλέπω περασμένο στο ζωνάρι σου;»

«Ούτε στον ύπνο σου! Θα σου δώσω ένα παρόμοιο, μόνο

αν πετύχεις αυτό που σου ζητάω... Αλλιώς, θα χρησιμοποιήσω το δικό μου!»

«Πες μου λίγα πράγματα για το μαρτύριο του αγίου», είπε ο ζωγράφος προσποιούμενος πως δεν κατάλαβε την απειλή.

«Τον κρέμασαν όρθιο, του έσπασαν τα γόνατα και άρχισαν να του γδέρνουν τα αυτιά με πυρακτωμένα σιδερένια νύχια. Στο τέλος τον αποκεφάλισαν».

«Κατάλαβα. Θα χρειαστώ βοήθεια».

«Τι είδους βοήθεια;»

«Θα χρειαστώ μερικούς άντρες από το πλήρωμά σου, να τους χρησιμοποιήσω για μοντέλα!»

«Μοντέλα;»

«Για τα πρόσωπα του πίνακα».

«Χμ... Εντάξει».

«Πότε να έρθω να τους δω;»

«Έλα, πάμε μαζί στο καπηλειό της Αρέθουσας. Θα είναι εκεί όλοι μαζεμένοι. Να πιούμε κι ένα κρασί για τη συμφωνία μας».

Αλεξανδρούπολη, Ιούνιος 20...

«Δημήτρη, πρόσεχε!»

Ήταν ήδη αργά. Ο Δημήτρης έδωσε μια τόσο δυνατή κεφαλιά στην κολόνα, που η λάμπα στην κορυφή της τραντάχτηκε για τα καλά. Ο κόσμος που είχε βγει για τη βραδινή του βόλτα στην παραλία της Αλεξανδρούπολης γύρισε και τον κοίταξε, ενώ ο Γιάννης και η Ρεβέκκα έσκυβαν ανήσυχοι πάνω από τον φίλο τους. Η δεξιά μεριά του μετώπου του είχε αρχίσει να φουσκώνει.

«Πρέπει να του βάλουμε πάγο αμέσως!»

Λες και τους παραμόνευε, εμφανίστηκε ξάφνου ένας νεαρός σερβιτόρος κρατώντας ένα μπολ με παγάκια. Αμέσως η Ρεβέκκα τύλιξε δυο παγάκια στο μπλουζάκι που είχε μαζί της και πίεσε το σημείο που πρηζόταν στο μέτωπο του Δημήτρη.

«Δεν το γλιτώνεις το καρούμπαλο!» αποφάνθηκε ο σερβιτόρος με ύφος επιστήμονα.

«Είσαι καλά;» ακούστηκε μια κοριτσίστικη φωνή.

Ο Δημήτρης στράφηκε προς το μέρος της φωνής και για

λίγο ξέχασε τον πόνο του. Το πρόσωπό του έγινε κατακόκκινο.

Ο Γιάννης κατάλαβε και χαμογέλασε με σημασία. Δεν είχε τυχαία, εξάλλου, τη φήμη του καρδιοκατακτητή – τουλάχιστον μέχρι τη μέρα που γνώρισε την αγαπημένη του Ρεβέκκα στην Καστοριά.

Οι δυο φίλες που περνούσαν πλάι τους ήταν πραγματικά εντυπωσιακές, αν και λίγο ψηλές για τα γούστα του. Αυτές θαύμαζε ο Δημήτρης και έτσι δεν πρόσεξε την κολόνα που φύτευσε ξαφνικά μπροστά του. Τώρα και οι δυο τους – μελαχρινές και με κάτι τεράστια μάτια, γαλανά η μία και σχεδόν μαύρα η άλλη – ήταν σκυμμένες όλο ανησυχία από πάνω τους.

Ο Δημήτρης ένιωθε πως ήθελε να ανοίξει η γη να τον καταπιεί. Μα, για κακή του τύχη, λες και γύριζαν καμιά ταινία, το φως του περιφήμου φάρου της Αλεξανδρούπολης έπεφτε πάνω του σαν προβολέας.

«Καλύτερα είμαι», είπε και σηκώθηκε.

Παραπάτησε όμως, ζαλιζόταν.

«Μήπως να πάμε στο νοσοκομείο;» είπε όλο ανησυχία η Ρεβέκκα.

«Μα τι λες; Μια χαρά είμαι!»

Σιγά μην παραδεχόταν πόσο χάλια ένιωθε, ειδικά μπροστά στα άγνωστα κορίτσια. Του έφτανε το ρεζιλίκι με την κεφαλιά στην κολόνα.

«Ο μπαμπάς μου είναι γιατρός», είπε η μαυρομάτα. «Το ιατρείο του δεν είναι μακριά. Δεν πάμε να σου ρίξει μια ματιά;»

Τα πράγματα άλλαζαν ραγδαία. Ο Δημήτρης σκέφτηκε πως αν δεν πήγαινε στον γιατρό, τα κορίτσια θα έφευγαν και ένας θεός ξέρει αν θα τα ξανάβλεπαν ποτέ.

«Εδώ που τα λέμε, ζαλίζομαι λίγο. Αν δεν σας κάνει μεγάλο κόπο... Μη σας χαλάσουμε, όμως, τη βόλτα...»

«Δεν μας τη χαλάτε καθόλου», επέμεινε η μαυρομάτα.

Ο Γιάννης δεν έχασε την ευκαιρία να αναλάβει τις συστάσεις, αν και η Ρεβέκκα είχε αρχίσει να τον στραβοκοιτάζει.

«Ο φίλος μου λέγεται Δημήτρης και συνήθως δεν πέφτει σε κολόνες. Από εδώ, η Ρεβέκκα. Εγώ είμαι φυσικά ο Γιάννης – ίσως με έχετε ακουστά!»

Η μαυρομάτα αγνόησε το χιούμορ του:

«Εγώ είμαι η Δόμνα κι από εδώ η φίλη μου η Σμαρώ. Ας βιαστούμε όμως! Δεν τον βλέπω και πολύ καλά τον φίλο σας...»

Κατάνια, άνοιξη 20...

«**Σ**την Αλεξανδρούπολη; Πώς σου ήρθε πάλι αυτό; Εγώ θέλω να πάω στη Λέρο!»

«Μα σου είπα πως έχω δουλειά!»

«Με κοροϊδεύεις; Επειδή εσένα σου ήρθε να ασχοληθείς με αυτό τον παγκοσμίως άγνωστο άγιο, εμείς θα πάμε στου διαόλου τη μάνα; Και νομίζεις πως θα μπορούν να έρθουν τα παιδιά; Έχω να δω τον Ιάσονα από πέρσι, με όλα αυτά που γίνανε», διαμαρτυρήθηκε η Φραντσέσκα.

«Κι εγώ τη Ζηνοβία από το... Πάσχα», παρενέβη ο Ρένο. «Όλοι στη Λέρο θα πάνε. Η Κατερίνα και η Ζωή μένουν πια μόνιμα στο νησί από τότε που...»

Σώπασαν όλοι για μια στιγμή. Ο καβγάς για το πού θα πάνε διακοπές τους φάνηκε ξαφνικά γελοίος. Οι φίλες τους είχαν χάσει τη μητέρα τους εκείνο το τραγικό βράδυ στην Κεφαλονιά. Εδώ που τα λέμε, από του χάρου τα δόντια είχαν γλιτώσει και οι υπόλοιποι, αν κι ακόμα δεν είχαν διαφύγει τον κίνδυνο. Αυτό που είχαν ζήσει δεν ήταν μία ακόμη περιπέτεια. Είχαν μπει για τα καλά στο στόχαστρο της μαφίας.

Και στη Σικελία γνώριζαν καλά πως η Οργάνωση δεν συγχωρούσε ποτέ.

«Θα μιλήσω με τους γονείς των παιδιών», είπε η Μαρία Παβέζε, η μητέρα της Φραντσέσκα και του Ρένο. «Θα τους άρεσε ίσως να περάσουν λίγες μέρες στην Αλεξανδρούπολη μαζί μας και μετά να πάμε παρέα στη Λέρο. Θέλω κι εγώ να δω επιτέλους αυτό το νησί, τόσα έχω ακούσει! Βέβαια θα δείτε και τις φίλες σας εκεί. Ο παππούς και η γιαγιά της Ζωής και της Κατερίνας μου είπαν πως τα κορίτσια είναι φοβισμένα. Δεν νομίζω να θελήσουν να φύγουν από το νησί ούτε για λίγο. Όποτε βλέπουν άγνωστα πρόσωπα, τρομάζουν».

«Ποιος να το έλεγε», μονολόγησε η Φραντσέσκα. «Η Κατερίνα που ήταν πάντα ατρόμητη και η Ζωή που δεν το έβαζε κάτω με τίποτα».

«Επίσης, μπορεί να έχουμε μόλις μερικούς μήνες στην Κατάνια, αλλά απορώ πώς δεν έχετε ακούσει τίποτα για τον άγιο Εύπλου», απάντησε αλλάζοντας τη συζήτηση η μητέρα της. «Βέβαια, τον Αύγουστο που τον γιόρτασαν εμείς είχαμε άλλα στον νου μας».

«Εγώ τον ξέρω», διαμαρτυρήθηκε ο Ρένο.

«Πώς έτσι;»

«Μας είχαν πάει εκδρομή με το σχολείο σε μια κατεστραμμένη εκκλησία, απέναντι από το Παλάτσο ντέλα Μπόρσα, το Μέγαρο του Χρηματιστηρίου. Εκεί, λέει, τον κρατούσαν αιχμάλωτο, λίγο πριν τον βασανίσουν και του κόψουν το κεφάλι. Ήταν τότε με τους διωγμούς των Χριστιανών, που έκανε ο Διοκλητιανός. Αργότερα αυτή η φυλακή έγινε ναός για κάποιον άλλο άγιο, μέχρι που κατάλαβαν πως εκεί

είχαν βασανίσει τον – πώς τον λένε – Eurplio. Η εκκλησία γλίτωσε από τον μεγάλο σεισμό του 1693, αλλά όχι και από τους βομβαρδισμούς του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου, τον Ιούλιο του 1943, που έγινε η απόβαση στη Σικελία. Έτσι την έχουν αφήσει μέχρι σήμερα – έχουν προσθέσει μόνο ανάγλυφες εικόνες αγίων, μνημεία για τους αμάχους-θύματα των πολέμων».

«Καλά, πότε έμαθες εσύ τόσο καλά ελληνικά;» απόρησε η Φραντσέσκα.

«Η εξάσκηση με τη Ζηνοβία στο Skype», είπε ο Ρένο και χαμογέλασε πονηρά.

Παρότι τα δύο αδέρφια μιλούσαν με τη μητέρα τους ελληνικά από τότε που γεννήθηκαν, ο Ρένο μέχρι πριν από λίγους μήνες κατάφερνε με δυσκολία να τα μιλήσει σωστά χωρίς να ανακατέψει ιταλικές λέξεις.

«Και ελληνικά και Ιστορία», θαύμασε η μητέρα τους. «Κάτι καλό κάνουν σε αυτό το σχολείο!»

«Ωρες είναι να γίνει σαν την Αντιγόνη», σχολίασε η Φραντσέσκα, που πάντα είχε έναν ανταγωνισμό με τη φίλη της. Υποψιαζόταν πως κάτι συνέβαινε με εκείνη και τον αγαπημένο της, τον Ιάσονα.

«Γιατί, τι έχει η Αντιγόνη;» ρώτησε με απορία η μητέρα τους.

«Είναι κολλημένη με την Ιστορία... κινητή εγκυκλοπαίδεια».

«Και γιατί είναι κακό αυτό;»

«Οχ, ρε μαμά, μια κουβέντα είπα. Δεν χρειάζεται όλα να τα παίρνεις τοις μετρητοίς!»

«Νομίζω, τότε, πως θα ζητήσω τη βοήθειά της», είπε η Μαρία, προσπερνώντας το σχόλιο της κόρης της. «Ίσως ξέρει κάτι για την εικόνα του αγίου Εύπλου που υπάρχει στο Δαφνί. Μπορεί να την έχει δει κιόλας. Όσο για την άλλη στο Άγιο Όρος, κάπως δύσκολο».

«Γιατί;»

«Γιατί εκεί απαγορεύεται να πάνε οι γυναίκες.»

«Σοβαρολογείς;»

«Είναι παράδοση αιώνων!»

«Τρελό!»

«Μεγάλη συζήτηση... Τώρα άλλο είναι το θέμα μου. Πώς θα πάμε χωρίς προβλήματα από την Αλεξανδρούπολη στην Ενέζ».

«Ένα ένα μας τα ξεφουρνίζεις! Τι είναι αυτή η Ενέζ, πάλι;»

«Μια πόλη, που παλιά λεγόταν Αίνοσ. Βρίσκεται στην Τουρκία, στην Ανατολική Θράκη, από την άλλη πλευρά του ποταμού Έβρου. Είναι σαν δίδυμη με την Αλεξανδρούπολη. Τις χώρισαν βίαια οι πόλεμοι. Στην Αίνο έμεναν σχεδόν μόνο Έλληνες παλιά, οι οποίοι όμως αναγκάστηκαν να φύγουν με την ανταλλαγή των πληθυσμών!»

«Και τι δουλειά έχουμε εμείς εκεί;»

«Εκεί υπάρχει μια βυζαντινή εκκλησία αφιερωμένη στον άγιο Εύπλου. Οι Αινίτες, που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τον τόπο τους, κατασκεύασαν έναν ίδιο ναό στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης. Όμως η αυθεντική εκκλησία βρίσκεται στην Αίνο. Οι Οθωμανοί τη μετέτρεψαν σε μασωλείο για έναν Χας Γιουνούς Μπέη το 1456. Έτσι σώθηκε κιόλας.»

«Και πάλι δεν καταλαβαίνω τι γυρεύουμε εμείς εκεί!»